

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شیوهنامه نگارش مقالات دانشنامه های

حقوقی علامه

پیش نویس - فروردین ماه ۱۳۹۵

فهرست

.....	مقدمه:	۴
.....	۱. ضرورت نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی	۵
.....	۲. اهداف نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی	۵
.....	۳. ویژگی مقالات دانشنامه های حقوقی علامه	۶
.....	۴. ساختار مقالات	۷
.....	۵- انواع مقالات دانشنامه از نظر ساختار	۹
.....	۶- انواع مقالات دانشنامه از نظر حجم	۱۰
.....	۷- اصول تنظیم مقالات	۱۰
.....	۷,۱. از حیث ماهوی و محتوایی	۱۰
.....	۷,۲. از حیث قواعد و نکات شکلی و دستوری	۱۱
.....	۸- فرایند نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی علامه	۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- مقدمه:

سازماندهی دانش و تعیین مرزهای دانشی مستلزم وجود دانشنامه های تخصصی است. برای غلبه بر مشکلاتی نظیر مکررنویسی، تقلیدگری علمی، سطحی نویسی، خطا نویسی و فراتر از این ها سرقت های علمی و ادبی لازم است زمینه ای پدید آید که **اولاً:** مرزهای دانشی در هر رشته تخصصی مشخص شود. **ثانیاً:** تولید علم در مرزهای دانشی انجام شود و **ثالثاً:** زمینه نگارش کتاب نماها یا تحقیق نماها از بین برود. دستیابی به این مهم در قالب تدوین دانشنامه محقق می شود. دانشنامه ترجمه فارسی دایره المعارف به عربی و معادل لاتین Encyclopedia است. دانشنامه اثری است مرجع و جامع، شامل مدخل هایی درباره شاخه های دانش بشری و یا جنبه های متنوع یک زمینه تخصصی خاص که دو دانشنامه عمومی و دانشنامه تخصصی را در بر می گیرد. عناصر اصلی برای معرفی یک دانشنامه عبارت است از: موضوع دانشنامه، گستره و دامنه آن، شیوه سازماندهی و تدوین مطالب دانشنامه.^۱ آنچه در این شیوه نامه به آن پرداخته شده عنصر چهارم یعنی شیوه نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی است. دانشنامه های حقوقی در زمره دانشنامه های تخصصی هستند و صرفاً در رشته های مختلف حقوق تدوین می شوند.

وزارت علوم،
تحقیقات و
فن آوری
شماره مجوز
۳/۱۸۲۵۸۲۱۲

^۱ بنیاد دانشنامه نگاری ایران، دانشنامه کارآفرینی، ۱۳۸۸

۱. ضرورت نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی

مهمترین دلایل ضرورت نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی عبارت است از:

- ۱,۱. قدمت و دیرینگی منابع حقوق ایران که بیش از یکصد سال از عمر آن می گذرد.
- ۱,۲. گستردگی و حجم بالای اطلاعات راجع به منابع سه گانه حقوق ایران.
- ۱,۳. نظم نیافتگی و پراکندگی منابع سه گانه حقوق ایران که در طول یک قرن گذشته در شرایط مختلف سیاسی و اجتماعی پدید آمده است.
- ۱,۴. عدم استجماع و عدم تناظر منابع سه گانه حقوق ایران که موجب ساخت نیافتگی نظام حقوقی ایران شده است.
- ۱,۵. ضرورت باز تنظیم "دانش حقوق" به گونه ای که پیچیدگی ها و کژتابی های ناشی از وضعیت منابع حقوق ایران را مرتفع کند.
- ۱,۶. تولید علم ناشی از بازتنظیم دانش حقوق که سرمایه علمی و اعتبار ملی را افزایش می دهد.
- ۱,۷. افزایش مصرف علم ناشی از ایجاد رابطه ی عینی و متناظر بین منابع سه گانه حقوق ایران که موجب کاربردی ساختن و استفاده از دانش انباشته یکصد ساله اخیر در حوزه حقوق می شود.
- ۱,۸. غلبه بر بخشی از مشکلات ناشی از عدم تعیین، تفسیر پذیری و پیچیدگی قوانین ایران
- ۱,۹. هم افزایی منابع سه گانه حقوق ایران و ایجاد نقش مکملی برای آنها از طریق تناظر و ارتباطی که بین منابع مزبور برقرار می شود.

۲. اهداف نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی

برخی از مهمترین اهداف نگارش مقالات دانشنامه های حقوق عبارتند از:

- ۲,۱. فراهم نمودن امکان مراجعه جامعه حقوقی کشور به یک منبع عظیم و یکپارچه
- ۲,۲. ایجاد بزرگترین زیرساخت پژوهشی در زمینه حقوق و قانون ایران
- ۲,۳. ایجاد مرجع برای تمام پژوهشهای حقوقی
- ۲,۴. ایجاد منبع مطمئن برای استفاده در امور قضایی و وکالتی (حقوق عملی)
- ۲,۵. ایجاد انسجام بین منابع و ادبیات حقوقی ایران

۳. ویژگی مقالات دانشنامه های حقوقی علامه

- ۳,۱. جامع بودن محتوای مقالات.
- ۳,۲. استقلال نسبی مقالات.
- ۳,۳. موجز و مختصر نویسی و وضوح علمی و پرهیز از عبارت پردازیها و تکلفهای ادبی.
- ۳,۴. پرهیز از اعمال نظر شخصی به منظور جلوگیری از حذف اطلاعات مغایر با نظر نویسنده.
- ۳,۵. پرهیز از تناقض گویی و فرضیه پردازی و حدسیات.
- ۳,۶. پرهیز از داوری، ارزیابی و صدور حکم.
- ۳,۷. پرهیز از پیش بینی آینده موضوع علمی.
- ۳,۸. ساده نویسی به منظور انتقال سریع مطالب.
- ۳,۹. عدم کاربرد تعبیرات قالبی و اجتناب از اعمال عاطفه در مطالب.
- ۳,۱۰. عدم استفاده از تعبیرات موهن و رعایت منطق و اعتدال در معرفی اشخاص و یا بیان اقوال.
- ۳,۱۱. پرهیز از ذکر نقل قول های طولانی .
- ۳,۱۲. پرهیز از ذکر مثالهای طولانی و متعدد.
- ۳,۱۳. پرهیز از پرداختن به چند موضوع اصلی در یک مقاله.
- ۳,۱۴. پرهیز از ارائه مطالب تکراری در مقالات یک رشته حقوقی. به عنوان مثال نباید درباره «داور» مطالب مکرر در ذیل دو مدخل «داور» و «جرح داور» ذکر شود.
- ۳,۱۵. ذکر منابع و مآخذ در پایان هر مطلب.

۴. ساختار مقالات

۴,۱. مدخل

۴,۲. ملحقیات مدخل

۴,۳. شناسه

۴,۴. بدنه

۴,۵. منابع

۴,۶. امضا

۴,۱. مدخل: Entrance عبارتی مصطلح برای عنوان هر مقاله دانشنامه‌ای است که مقاله بر محور آن نگاشته می‌شود.

در واقع موضوع و قلمرو هر مقاله با مدخل مشخص می‌شود. مدخل به شش نوع یا دسته تقسیم شده است.

۱-۱-۴- مدخل اصلی (عنوان مقاله / Title): مدخلی است که مقاله ذیل آن درج می‌شود و از نظر معنایی، شمول و جامعیت بیشتری دارد؛ به گونه‌ای که در زیر مجموعه آن مدخل‌های فرعی قرار می‌گیرد. مثال: مدخل اصلی "شرایط داور" که در زیر مجموعه آن‌ها مدخل فرعی "شرط عدم ذی‌نفعی" ذکر می‌شود. مثال دیگر مدخل اصلی، "مأخذ شناسی‌ها" و "کتاب‌شناسی‌ها" است.

۲-۱-۴- مدخل ارجاعی: مدخلی است که فقط ذکر می‌شود؛ اما مقاله‌ای برای آن نگاشته نمی‌شود؛ بلکه به مدخل اصلی ارجاع داده می‌شود. ذکر این مدخل، بیشتر برای راهنمایی مراجعه‌کنندگان است تا ردیابی مدخل دلخواه را به راحتی انجام دهند. برای شناخت بیشتر مدخل ارجاعی باید توجه شود که معمولاً مدخل‌های ارجاعی فاقد مقاله هستند و محتوای آن‌ها در مدخل مرجوع الیه نگاشته می‌شود.

بر این اساس، موارد ارجاع یک مدخل به مدخل اصلی دیگر عبارت است از:

- ارجاع اخص به اعم (جزء به کل یا زیرمجموعه به مجموعه): شرط ذی‌نفع نبودن داور ← شرایط داور

- ارجاع مدخل به مترادف آن ارجاع واژه به مترادف: حکم ← داور مثلاً کسی با کلیدواژه «حکم» به دانشنامه مراجعه می‌کند و

از آنجا به مدخل «داور» راهنمایی و ارجاع می‌شود؛ زیرا حسب‌الفرض ۹۰٪ مفهوم داور و حکم واحد است و ده درصدی که

تفاوت معنایی با هم دارند در مقاله داور بیان شده است؛ ضمن اینکه ممکن است در مدخل ارجاعی حکم توضیحی کوتاه و چند

سطری بیاید و برای مطالعه بیشتر به مدخل داور ارجاع داده شود.

- ارجاع غیراشهر به اشهر. مثل «جد» که اشهر است و «پدر بزرگ» به عنوان مدخل ارجاعی به آن ارجاع می‌شود.

- ارجاع منسوخ به رایج

- ارجاع اثر به صاحب اثر: ترمینولوژی حقوق ← جعفری لنگرودی

- ارجاع جمع به مفرد: فرزندان ← فرزند یا مثلاً مدخل «آباء» مدخل ارجاعی «اب» است. استثنای وارد بر این حکم عام ۴

مورد است: ۱- آثار ۲- شروط ۳- شرایط ۴- احکام

- ارجاع مدخل به زبان بیگانه به مدخل فارسی: آب ← پدر یا حق النفقه که به مدخل حق نفقه ارجاع داده می شود.

- ارجاع ضبطی به ضبط دیگر: دعوا ← دعوی

۳-۱-۴- مدخل فرعی (عنوان دوم مقاله، درایه فرعی، **First Entry**):

مدخلی است که قسمتی از یک مقاله را به خود اختصاص می دهد.

مثال: مدخل فرعی "شورای روستا" که زیرمجموعه مدخل اصلی و مقاله "شوراهای شهر و روستا" توضیح و درج می شود.

۴-۱-۴- مدخل مرتبط

مدخلی است که موجب تداعی معانی و یادآوری مدخل دیگری می شود؛ نظیر اقسام یک قسم که موجب تداعی معانی یکدیگر

می شوند. مثلاً به محض یادآوری «رد» قسم دیگر آن که «قبول» است، به ذهن مخاطبان تخصصی می رسد. لذا گفته می شود،

مدخل «رد» مرتبط است با مدخل «قبول». نمونه دیگر، مدخل «جرح» است که مرتبط است با مدخل «تعدیل» و همچنین

مرتبط است با مدخل «ضرب» یا مدخل «نکاح» که مرتبط است با مدخل «طلاق». لازم به ذکر است که مدخل های مرتبط

به نزدیکترین مدخل قبلی خود مرتبط خواهند شد. معمولاً هر یک از مدخل های مرتبط دارای مقاله مستقل هستند. اما به دلیل

مکمل بودن معنایی آنها به یکدیگر ارتباط داده می شوند.

۴-۱-۵- مدخل مشروط

مدخل هایی هستند که از نظر کلی پذیرفته شده اند، اما احتمال می رود که درباره آنها مطلب کافی به دست نیاید. لذا باید پژوهش

بیشتری درباره آنها انجام شود تا زمانی که از نظر محتوایی گنجایش تدوین یک مقاله دانشنامه ای را پیدا کنند.

۴-۱-۶- مدخل محذوف

مدخلی است که در مراحل اولیه توسط کارشناسان پیشنهاد شده است؛ اما به تصویب گروه تخصصی نرسیده است. این مدخل ها

به عنوان سابقه در مدخل نامه نگهداری می شوند؛ زیرا ممکن است در آینده مورد تصویب قرار گیرند.

۲,۴. ملحقیات مدخل (ریشه شناسی، **Terminology**): اطلاعات لغوی برای توضیح و تخصیص مدخل است که

جزء شرح مدخل نیستند از قبیل: تعلق زبانی، معنای لغوی، ریشه، وجه تسمیه، ضبط پیشین و کنونی، نام پیشین و کنونی،

املای دیگر، ضبط در زبانهای دیگر، عنوان کامل تر، انتساب به علوم و فنون، نام علمی یا اصطلاحی دیگر، انتساب مکانی، ضبط عربی و فرنگی، قیود تحدیدی.

۴,۳. شناسه (معرف مدخل Determinant): عبارتی است کوتاه که مدخل را به طور خلاصه به خواننده معرفی می کند. شناسه باید جامع و کامل باشد. محدوده بحث را روشن کند و درآمدی برای ورود به مقاله باشد. در تنظیم شناسه چند نکته باید مد نظر باشد. اول این که: در تنظیم شناسه فعل به کار نمی رود. دوم این که: در معرفی مدخل باید به وجه حقوقی آن اشاره کرد. مثلاً شناسه پدر از زاویه حقوقی مد نظر است.

۴,۴. بدنه مقاله (Body): بخش اصلی و بنیادین هر مقاله بدنه است که پس از مدخل و شناسه قرار می گیرد. بدنه مقاله از مدخلهای فرعی یا زیرعنوانها تشکیل می شود. نکات مهم در خصوص بدنه مقاله، اول این که باید نسبت حجمی متن هر بخش از مقاله در برابر ارزش کلی مقاله، مشخص و منطقی باشد و دیگر این که مطالب بدنه، نباید تکراری باشد و در صورت ضرورت تکرار، بایستی با ارجاع به آن مطلب اشاره شود.

۴,۵. کتابشناسی (منابع، Bibliography): پس از بدنه مقاله، کتابشناسی قرار دارد. در کتابشناسی، ابتدا منابع فارسی و عربی و سپس منابع لاتین و به ترتیب حروف الفبا می آیند.

۴,۶. امضا (Signature): امضا شامل نام و نام خانوادگی نویسنده یا نویسندگان مقاله است. امضا سبب اعتبار و هویت دهنده به مقاله است. امضا نویسنده مقاله را به جامعه علمی معرفی می کند. چنانچه نویسنده یک مقاله چند نفر باشند، نام خانوادگی به ترتیب حروف الفبا درج می شود. در مواردی که نویسنده مقاله یک گروه علمی باشند، گروه علمی مربوط به عنوان نویسنده معرفی خواهد شد. امضای مقالات پس از کتابشناسی در سمت چپ انتهای صفحه درج می شود.

۵- انواع مقالات دانشنامه از نظر ساختار

۵,۱. مقالات ساده: شامل: مدخل - تعریف - بدنه - مأخذ و امضا.

۵,۲. مقالات پیوست دار: یک مقاله اصلی و چند مقاله فرعی.

گاهی برای یک مدخل، افزون بر مقاله اصلی، یک یا چند مقاله فرعی مربوط به موضوع نوشته می شود. مقاله اصلی را پیوست دار و مقاله یا مقالات دیگر را پیوست یا تکمله می گویند.

۳,۵. مقالات چندبخشی: مقاله چندبخشی یک شناسه دارد و معمولاً حاوی یک مقدمه و چند بخش است. این بخشها که

مقاله ای مستقل هستند، با شماره مشخص می شوند.

۶- انواع مقالات دانشنامه از نظر حجم

هر مدخل که به منزله عنوان مقاله است، وقتی با متن و محتوای مقاله سنجیده شود؛ رابطه محتوا و طول مقاله مشخص می شود. توضیح بیشتر اینکه، مقالات دانشنامه ای از نظر حجمی و طول مقاله در چهار سطح به شرح زیر طبقه بندی می شود:

الف- مقالات کوتاه از ۲۵۰ تا ۸۰۰ کلمه

ب- مقالات متوسط از ۸۰۱ تا ۳۲۰۰ کلمه

ج- مقالات بلند از ۳۲۰۱ تا ۹۰۰۰ کلمه

د- مقالات مفصل از ۹۰۰۱ تا ۱۵۰۰۰ کلمه

باید توجه شود که رویکرد اصلی مرکز پژوهشی آن است که مقالات از نوع کوتاه باشد. بنابراین در طبقه بندی مدخل ها باید به گونه ای عمل شده که مدخل ها خصوصاً مدخل های اصلی به گونه ای انتخاب شوند که دارای مدخل های فرعی کمتری باشند، به گونه ای که بتوان آنها را در نوع مقالات کوتاه طبقه بندی کرد. با این وجود سه طبقه دیگر از نظر حجم مقالات پیش بینی شده است که در صورتی که چاره ای نباشد مقالات در رده های متوسط، بلند و حتی مفصل طراحی شوند. اما تأکید می شود مدخل ها باید آنقدر جزئی شوند تا مقالات مربوط به آنها از نوع کوتاه باشند.

۷- اصول تنظیم مقالات

۷،۱. از حیث ماهوی و محتوایی

۷،۱،۱ بی طرفی: مقالات دانشنامه ای باید با رعایت کامل بی طرفی، نسبت به انتقال کامل اطلاعات حتی

مغایر با نظر نویسنده نگاشته شود. در غیر این صورت و چنانچه نویسنده مقاله بخواهد نظر شخصی خود را

القاء و از ذکر نظرات مخالف خودداری کند، مقاله به صورت کاملاً ناقص تدوین شده و در این صورت، دیگر

مقاله دانشنامه ای نخواهد بود. همچنین نویسنده مقالات دانشنامه ای باید از هرگونه قضاوت و داوری شخصی

نسبت به موضوع مقاله پرهیز نماید.

۷،۱،۲ جامعیت محتوا: محتوای مقالات دانشنامه ای باید جامع و کامل باشد. به گونه ای که خواننده مقاله پس

از مطالعه آن به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابد

۷,۱,۳. استقلال مقالات: مقالات دانشنامه به گونه‌ای نگارش می‌شود که ضمن مرتبط بودن با مقالات دیگر، استقلال کامل دارد.

۷,۱,۴. مستندنویسی: توجه به مستندنویسی و استناد مطالب از نکات مهم در تنظیم مقالات دانشنامه‌ای است.

۷,۱,۵. گزینش منابع: محتوای مقالات دانشنامه‌ای از منابع دست اول و معتبر علمی نزد جامعه حقوقی گزینش خواهند شد. لذا از ذکر مطالب بدون مستند معتبر علمی به شدت پرهیز خواهد شد. ارجاع به وبلاگ‌های شخصی افراد یا سایت‌ها جز در مواردی که اعتبار آن‌ها کاملاً محرز باشد ممنوع است.

۷,۲. از حیث قواعد و نکات شکلی و دستوری قواعد مربوط به ضوابط شکلی نگارش مقالات دانشنامه‌ای شامل موارد زیر هستند:

۷,۲,۱. سبک نگارش، علائم و نشانه‌های نگارشی: در خصوص سبک نگارش و استفاده از علائم و نشانه‌های نگارشی، مطابق دستور خط فارسی و فرهنگ املائی فرهنگستان زبان و ادب فارسی عمل می‌شود.

۷,۲,۳. ارجاع‌دهی: محتوای مقالات در مقالات دانشنامه‌های حقوقی، ارجاع‌دهی به سبک درون‌متنی پیش‌بینی شده است.

- ارجاعات درون‌متنی، به این ترتیب انجام می‌شود که در پایان هر مطلب داخل پرانتز نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار منبع و شماره صفحه در مواردی که نقل قول مستقیم است درج می‌شود و در نقل قول غیرمستقیم شماره صفحه قید نمی‌شود.

- اگر مطلبی را از نویسنده‌ای بیاوریم که نویسنده آن مطلب را از کس دیگری در کتاب خود نقل کرده است. ارجاع درون‌متنی به سبک زیر خواهد بود.

(نام خانوادگی نویسنده به نقل از ...، سال، صفحه)

- در صورتی که مطلب از منبعی نقل شده باشد که دو نویسنده دارد، نام خانوادگی هر دو نویسنده ذکر می‌شود.

- اگر یک مطلب از چند منبع یک نویسنده نقل شده باشد، منابع با ویرگول از هم جدا می‌شود.

۸- فرایند نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی علامه

نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی شامل ۹ مرحله کلی است. رئوس این مراحل و فلوچارت آن به شرح زیر است:

- ۸,۱. تعیین مدخل بر اساس ضوابط و اصول مربوط و تعیین انواع آن (مدخل اصلی / فرعی / حذفی / ارجاعی و ...)
- ۸,۲. تصویب مدخل ها در شورای پژوهش مرکز
- ۸,۳. تشکیل پرونده علمی، کنترل محتوای پرونده و ویرایش آن
- ۸,۴. گزینش و تعیین نویسنده برای نگارش مقاله
- ۸,۵. تشکیل جلسه توجیهی برای نویسنده و ارجاع کار و تعیین زمانبندی
- ۸,۶. نگارش مقاله توسط نویسنده و ارائه به دبیرخانه
- ۸,۷. تایپ مقاله و طرح در کمیته علمی برای ارزیابی و داوری
- ۸,۸. در صورت نیاز ارجاع به نویسنده برای اصلاح
- ۸,۹. ویرایش نهایی برای صفحه آرایی و افزودن به مجموعه مقالات و بانک مقالات نرم افزار

فرایند نگارش مقالات دانشنامه های حقوقی علامه

